स्थानीय सरकार
मध्यपुर थिमि नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र
मध्यपुर थिमि नगरपालिकाबाट प्रकाशित
बर्ष ६ मध्यपुर थिमि भक्तपुर श्रावण १ , २०७९

भाग १

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (१) बमोजिम मध्यपुर थिमि नगरपालिकाको नगरसभाले जारी गरेको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीका लागि प्रकाशन गरिएको छ।

संवत् २०७९ सालको ऐन नं. २

मध्यपुर थिमि नगरपालिकाको स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्न बनेको स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९

प्रस्तावनाः

मध्यपुर थिमि नगर क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने बासिन्दाहरुको आधारभूत स्वास्थ्यको सुरक्षा गर्दै उच्चस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा समेत स्थानीय स्तरमै उपलब्ध गराउन स्पष्ट कानुनी आधार तयार गरी स्वास्थ्य संस्थाहरुको सञ्चालन गर्नु वाञ्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा २२१ अन्तर्गत अनुसूची ८ को क्रमसंख्या ९ मा उल्लेखित अधिकार तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ उपदफा २ को खण्ड (झ) मा भएको व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न सोही ऐनको दफा १०२ को उपदफा (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी मध्यपुर थिमि नगरपालिकाको नगरसभाले यो ऐनको तर्जुमा गरी लागू गरेको छ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः** (१) यस ऐनको नाम "मध्यपुर थिमि नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९" रहेको छ।

(२) नगरसभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएपछि मध्यपुर थिमि नगरपालिका क्षेत्रभित्र यो ऐन लागू हुनेछ।

२. **परिभाषाः**

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) "ऐन" भन्नाले "मध्यपुर थिमि नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७९" लाई सम्झनु पदर्छ।

(ख) "संघीय ऐन" भन्नाले संघीय सरकारद्वारा जारी भई प्रचलनमा रहेको "जनस्वास्थ्य सेवा ऐन २०७५" र संघीय सरकारकै स्वास्थ्य सम्बन्धि अन्य ऐनहरुलाई समेत बुझ्नु पर्दछ।

(ग) "कार्यपालिका" भन्नाले मध्यपुर थिमि नगर कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्छ।

(घ) "सरकारी वा सामुदायिक" भन्नाले सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्भनु पर्दछ ।

(ङ) "निजी" भन्नाले सेवा सँगसँगै नाफाको समेत उद्देश्य राखी सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पदर्छ ।

(च) "ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी" भन्नाले ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाहरु मार्फत सञ्चालन हुने स्वास्थ्य सेवालाई सम्झनु पर्दछ ।

(छ) "व्यवस्थापन समिति" भन्नाले ऐनको दफा ३९ को उपदफा (५) बमोजिम बनेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ज) "समिति" भन्नाले ऐनको दफा ३९ को उपदफा (७) बमोजिमको मध्यपुर थिमि नगरपालिकाको स्वास्थ्य सुशासन एवं गुणस्तर सुधार सुनिश्चितता समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(झ) "आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा" भन्नाले आकस्मिक घटना वा आपत्कालीन अवस्था परी जोखिमयूक्त अवस्थामा रहेका व्यक्तिहरुलाई जोखिममुक्त गर्न, जीवन वा अङ्ग गुम्नबाट बचाउन दिनु पर्ने प्रारम्भिक तथा तत्कालको सेवालाई सम्झनु पर्दछ ।

(ञ) "आधारभूत स्वास्थ्य सेवा" भन्नाले ऐनको दफा ३ को उपदफा (४) बमोजिम आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागि राज्यबाट निःशूल्क उपलब्ध हुने प्रबर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक सेवाहरुलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ट) "गैरसरकारी वा निजी स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले प्रचलित कानुन बमोजिम स्वीकृति लिई गैरसरकारी वा निजी क्षेत्रको लगानी तथा स्वामित्वमा सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।

(ठ) "जोखिमयूक्त क्षेत्र" भन्नाले कार्यस्थल वा कार्य प्रकृतिका कारण मानव स्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने कुनै पनि रासायनिक, भौतिक तथा जलवायु परिर्वतनजन्य, संक्रमितहरुको बसोबास रहेको, मनोसामाजिक, शारीरिक, भौतिक तथा भौगोलिक अवस्था रहेको कार्यक्षेत्रलाई सम्झनु पर्दछ र यस शब्दले स्वास्थ्य उपचारको बेला वा क्रममा स्वास्थ्यकर्मी माथि हुने सम्भाव्य जोखिमलाई समेत जनाउनेछ ।

(ड) "परम्परागत उपचार प्रदायक" भन्नाले परम्परागत रुपमा जडिबुटी, खनिज आदि वा अन्य विशेषज्ञताको आधारबाट उपचार प्रदान गर्ने व्यक्तिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ढ) "शाखा" भन्नाले मध्यपुर थिमि नगरपालिकाको स्वास्थ्य विषय हेर्ने शाखालाई सम्झनु पर्छ ।

(ण) "सेवाग्राही" भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सेवा लिन आएका व्यक्ति वा अलग व्यवस्थापन सहित स्वास्थ्य संस्था स्वयंले गई उपचार गरिदिनु पर्ने व्यक्ति वा त्यसरी छुट्याइएका व्यक्तिहरुको समूहलाई सम्झनु पर्दछ ।

(त) "सेवा प्रदायक" भन्नाले मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवाका विषयमा निश्चित योग्यता वा तालिम हासिल गरी स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत रहेका चिकित्सक, स्वास्थ्यकर्मी र सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता समेतलाई सम्झनु पर्दछ ।

(थ) "स्वास्थ्य सेवा" भन्नाले आधुनिक चिकित्सा (एलोप्याथी), आयुर्वेद, होमियोप्याथी, युनानी, प्राकृतिक चिकित्सा, योग, अकुपञ्चर आदि पद्धतिमा आधारित भई सेवाग्राहीलाई प्रदान गरिने प्रतिकारात्मक, प्रबर्द्धनात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक, पुनर्स्थापनात्मक आदि प्रकृतिको स्वास्थ्य सेवालाई सम्झनु पर्दछ ।

(द) "निदान केन्द्र" (डाईग्नोस्टिक सेन्टर) भन्नाले रेडियो ईमेजिङ, प्रयोगशालाबाट गरिने जैविक तथा पराजैविक जाँच लगायतका निदानात्मक सेवाहरू प्रदान गर्न कानून बमोजिम ईजाजत प्राप्त संस्थाले सञ्चालन गरेको सेवा केन्द्रलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ध) "सूचित सहमति" भन्नाले कानूनी रुपमा सक्षम प्राकृतिक व्यक्तिले स्वास्थ्य सेवा लिनका लागि दिएको लिखित वा मौखिक सहमतिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(न) “मन्त्रालय” भन्नाले स्वास्थ्य सम्बन्धि विषय हेर्ने नेपाल सरकारको मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेदः २

सेवाग्राहीको अधिकार, कर्तव्य तथा स्वास्थ्य संस्थाको दायित्व

३. **स्वास्थ्य सेवाको पहुँच तथा सुनिश्चितताः** (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने प्रत्येक नागरिकलाई सहज र सर्वसुलभ रुपमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सेवा प्राप्त गर्ने प्रयोजनका लागि नेपाल सरकारको प्रचलित कानून तथा नगरपालिकाले समय समयमा तोके बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धि कार्यक्रम वा कार्यक्रमहरुमा समावेश हुनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाबाट कुनै पनि नागरिकलाई वञ्चित गरिने छैन ।

(४) प्रत्येक नागरिकलाई देहायका शीर्षक अन्तर्गतका तोकिए बमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु सहज र सर्वसुलभ रुपमा निःशूल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ :-

(क) सामयिक खोप सेवा ।

(ख) एकीकृत नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन, पोषण सेवा, गर्भवती, प्रसव तथा सुत्केरी सेवा, परिवार नियोजन, गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्थ्यजस्ता मातृ, नवजात शिशु तथा बालस्वास्थ्य सेवा ।

(ग) सरुवा, महामारी वा संक्रामक रोग सम्बन्धि सेवा ।

(घ) नसर्ने रोग तथा शारीरिक विकलाङ्गता सम्बन्धि सेवा ।

(ङ) मानसिक रोग सम्बन्धि सेवा ।

(च) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवा ।

(छ) सामान्य र आकस्मिक अवस्थाका सेवाहरु ।

(ज) स्वास्थ्य प्रबर्द्धन सेवा ।

(झ) आयुर्वेद लगायत अन्य मान्यता प्राप्त वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा ।

(ट) संघीय सरकारले सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।

(ठ) वागमती प्रदेश सरकारले राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।

(ड) नगरपालिकाले स्थानीय राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरुको विस्तृत विवरण, सेवाप्रवाह तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तथा प्रक्रिया मन्त्रालयले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(६) उपदफा (४) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरुमा नगरपालिकाले थप गर्न सक्नेछ । थप गरिएका सेवाहरुको हकमा पर्ने आर्थिक भार नगरपालिकाले व्यहोर्ने वा संघ वा प्रदेश वा अन्य संघ संस्थाहरुसँगको आर्थिक एवं प्राविधिक सहयोग वा साझेदारीमा समेत सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(७) नगरपालिकाले संघ, प्रदेश वा अन्य संघ संस्थाहरु अन्तर्गत संचालित स्वास्थ्य संस्थाहरुको साझेदारीमा समेत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सक्नेछ ।

४. आकस्मिक उपचार सेवा :

(१) संघीय सरकार वा प्रदेश सरकारले तोके बमोजिमका आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा वा आपत्कालीन उद्धार वा अन्य स्वास्थ्य सेवाहरु नगरपालिका क्षेत्रभित्र सर्वसुलभ रुपमा प्रदान गर्न गराउनको लागि नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाहरुको समन्वय गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाभित्रका कर्मचारीहरुको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कुनै स्वास्थ्य संस्थामा आकस्मिक र अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवा तत्काल उपलब्ध हुन नसक्ने अवस्था रहेमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले सो संस्थाबाट तत्काल उपलब्ध हुन सक्ने उपचार उपलब्ध गराई थप उपचारका लागि सेवाग्राहीलाई अन्य स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गर्नु पर्नेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम उपचार गर्दा लागेको खर्च सम्बन्धित सेवाग्राहीको स्वास्थ्य बीमा गरिएको भए सो बीमाबाट र स्वास्थ्य बीमा नगरिएको भएमा वा स्वास्थ्य बीमाको रकमले नखाम्ने देखिएमा नपुग हुन आए बराबरको रकम सम्बन्धित सेवाग्राही व्यक्ति स्वयं, निजको अभिभावक, परिवारको सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व ग्रहण गरिएको व्यक्तिले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

तर, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अन्तर्गत पर्ने स्वास्थ्य सेवा स्वास्थ्य संस्थाले निःशूल्क रुपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम आकस्मिक प्रकृतिको उपचार सेवा प्रदान गर्दा पहिले उपचार सुरु गरेर त्यसपछि मात्र सम्बन्धित सेवाग्राही वा निजको संरक्षकलाई त्यस्तो सेवा प्राप्त गर्दा पूरा गर्नु पर्ने प्रक्रियाहरु पूरा गर्न लगाउनु पर्नेछ ।

(६) आकस्मिक उपचार सेवा सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५. विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा :

(१) नगरक्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, रोगको प्रकोप दर, फैलावटको स्थिति, सेवाको प्रकृति वा अन्य उपयूक्तताका आधारमा नगरपालिकाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा, घुम्ती सेवा वा अन्य आपत्कालीन सेवाको व्यवस्था तत्काल मिलाउनु पर्नेछ ।

(२) कुनै पनि गैरसरकारी वा सामाजिक संघ संस्थाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर वा अन्य सेवा सञ्चालन गर्दा नगरपालिकासँग स्वीकृति लिएर मात्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

तर, रक्तदान वा यस्तै अन्य जीवनदायिनी सेवाका शिविर सञ्चालन गर्दा भने नगरपालिकालाई जानकारी दिएर पनि सञ्चालन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(३) विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६. प्रेषण (रेफरल) सेवा :

(१) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले उपचारका लागि आफू समक्ष आएका सेवाग्राही (बिरामी) लाई आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाको संरचना, उपकरण, विशेषज्ञ सेवाको अभाव वा अन्य कुनै उपयूक्त कारणले उपचार प्रदान गर्न नसकिने अवस्था भएमा आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हुने सम्मको उपचार तत्काल गराई

थप उपचारका लागि तुरुन्तै उपचार प्रदान गर्न सक्ने सक्षम स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गरी समन्वय गरिदिनु पर्नेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम सेवाग्राहीको प्रेषण गर्दा तोकिए बमोजिमको विधि र प्रक्रिया पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(३) विशेषज्ञ सेवा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्थाहरुका बीच आवश्यक प्रेषण प्रणाली स्थापना गरी सेवा प्रभावकारी बनाउन नगरपालिकाले आवश्यक समन्वय गर्नु पर्नेछ ।

(४) प्रेषण सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने :

(१) नगरपालिकाले नेपाल सरकारबाट तोकिए बमोजिमको स्तरमा प्रत्येक नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(२) संघीय वा प्रदेश सरकारको समन्वय एवं नगरपालिकाको उपलब्ध श्रोतको आधारमा नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न देहाए बमोजिमको कार्यहरु गर्नु पर्नेछ :-

- (क) राष्ट्रिय वा प्रादेशिक नितीको आधारमा नागरिकको स्वास्थ्य संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने ।
- (ख) स्वास्थ्य सेवाको प्राथमिकता निर्धारण गरी समतामूलक तवरबाट सेवा उपलब्ध गराउने ।

(३) संघ तथा प्रदेशको समन्वयमा नगरपालिकाले तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना गरी त्यस्ता संस्थामा आवश्यक जनशक्ति, प्रविधि तथा उपकरणको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

८. सेवाग्राहीको कर्तव्य :

नगर क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्यकर्मीसँग सेवा लिने सेवाग्राहीको कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) आफ्नो स्वास्थ्यको सम्बन्धमा सचेत रहने, स्वस्थ जीवनशैली अपनाउने (खानपिन, योग, प्राणायाम तथा शारीरिक व्यायाममा ध्यान दिने) र स्वास्थ्य संस्थाबाट दिईने सेवाको उपभोग गर्ने,
- (ख) स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने व्यक्तिले स्वास्थ्य संस्थाको नियमको पालना गर्ने,
- (ग) स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न प्रचलित कानूनको पालना गर्दै संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा नगरपालिकाले जारी गरेका आदेशहरुको पालना गर्दै समय समयमा तोके बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धि कार्यक्रमहरुमा समावेश हुने,
- (घ) स्वास्थ्यकर्मीलाई आफ्नो स्वास्थ्यको अवस्थासँग सम्बन्धित यथार्थ विवरण उपलब्ध गराई रोग निदान र उपचार गर्ने कार्यमा सघाउ पुऱ्याउने,
- (ङ) स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको मर्यादा र सम्मान गर्ने, स्वास्थ्यकर्मीप्रति कुनै पनि किसिमको दुर्व्यवहार नगर्ने,
- (च) आवश्यकता अनुसार उपचार सहमति फाराम (मञ्जुरीनामा) मा हस्ताक्षर गर्ने,
- (छ) स्वास्थ्य संस्थाले आवश्यक सेवाको लागि प्रेषण गरेमा सम्बन्धित संस्थामा गई सेवा लिने ।

(ज) सिफारिस गरिएको संस्थामा आंशिक वा पूरा उपचार लिन अस्वीकार गरेको अवस्थामा उपचार कार्ड वा डिस्चार्ज सर्टिफिकेटमा सोही व्यहोरा उल्लेख गरी हस्ताक्षर गरिदिने ।

९. **उपचार गराउनु दायित्व हुने :** परिवारका सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व स्वीकार गरिएको कुनै पनि व्यक्ति विरामी भएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई स्वास्थ्य संस्थामा लैजानु, उपचार गराउनु, उपचार खर्च व्यहोर्नु र उपचार गर्ने कार्यमा सहयोग तथा सहजीकरण गर्नु प्रत्येक अभिभावक, परिवारका सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व स्वीकार गर्ने व्यक्तिको दायित्व हुनेछ ।

१०. **सेवाग्राहीलाई जानकारी दिनुपर्ने :** (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्था तथा उपचार प्रदान गर्ने स्वास्थ्यकर्मीले सेवाग्राहीलाई देहाएका विषयमा अनिवार्य रुपले जानकारी दिनु पर्नेछ :-

(क) प्रत्येक सेवाग्राहीलाई निजको स्वास्थ्य र उपचारका सम्बन्धमा पूर्ण जानकारी प्रदान गर्नु स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ ।

तर, प्रकरण (क) अनुसार सेवाग्राहीको स्वास्थ्य स्थितिको सूचना दिँदा निजको वा समुदायको हित विपरीत हुन सक्ने पर्याप्त आधार भएमा त्यस्तो सूचना गोप्य राख्न स्वास्थ्य संस्थालाई कुनै बाधा पर्ने छैन ।

(ख) रोगको निदान, निदान भएको रोगको प्राकृतिक परिणाम र उपचार सँग सम्बन्धित सेवाको स्तर र विकल्प सम्बन्धमा,

(ग) स्वास्थ्य उपचार सम्बन्धि विकल्पसँग सम्बन्धित अनुमानित खर्च र सम्भावित परिणाम सम्बन्धमा,

(घ) सेवाग्राहीले स्वास्थ्य सेवा अस्वीकार गर्न सक्ने र सेवा अस्वीकार गर्दा उत्पन्न हुन सक्ने सम्भावित परिणाम, जोखिम र दायित्वका सम्बन्धमा ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले सेवाग्राहीलाई उपदफा (१) बमोजिमको जानकारी उपलब्ध गराउँदा सम्भव भएसम्म निजले बुझ्न सक्ने र सरल भाषामा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सेवाग्राहीको स्वास्थ्य स्थितिको सूचना सम्बन्धित सेवाग्राहीलाई दिन नसकिने अवस्थामा निजको परिवारको उमेर पुगेको सदस्यलाई दिनुपर्नेछ ।

११. **सेवाग्राहीको सूचित सहमति (ईन्फर्म्ड कन्सेन्ट) लिनु पर्ने :** (१) स्वास्थ्य संस्थाले सेवाग्राहीलाई सामान्य भन्दा भिन्न प्रकृतिको स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउँदा अनिवार्य रुपमा निजको सूचित सहमति लिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि लिइएको सेवाग्राहीको सहमति लिखित रुपमै हुनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि देहाएको अवस्थामा सेवाग्राहीको सूचित सहमति नभए पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सकिनेछ :-

(क) सेवाग्राहीले सहमति प्रदान गर्न सक्ने अवस्थामा नरहेको र कसैलाई पनि त्यस्तो सहमति प्रदान गर्ने अनुमति वा अख्तियारी नदिएकोमा उपलब्ध भएसम्म क्रमशः निजको पति वा पत्नी, बाबु वा आमा, हजुरबुवा वा

हजुरआमा, उमेर पुगेका छोरा वा छोरी, दाजुभाइ वा दिदिबहिनी वा उपलब्ध सेवाग्राहीको निकटतम व्यक्तिले सहमति दिएको अवस्थामा,

(ख) प्रचलित कानून वा अदालतको आदेश बमोजिम सहमति बिना नै स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइएको अवस्थामा,

(ग) कुनै व्यक्तिलाई तत्काल उपचार नगर्दा निजको स्वास्थ्यमा गम्भीर खतरा उत्पन्न हुने अवस्था रहेमा,

(घ) स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन ढिलाई गरिएमा सम्बन्धित बिरामीको मृत्यु हुन सक्ने वा निजको स्वास्थ्यमा गम्भीर क्षति पुग्न सक्ने सम्भावना रहेमा,

(ङ) सम्बन्धित व्यक्तिले व्यक्त वा अव्यक्त रुपमा वा आचरणद्वारा स्वास्थ्य सेवा लिन अस्वीकार नगरेमा,

(च) तोकिए बमोजिमको अन्य अवस्थामा ।

१२. समान व्यवहार गर्नु पर्ने :

(१) यस ऐन बमोजिम उपचार गर्दा सबै सेवाग्राहीप्रति समान तथा आदरपूर्ण व्यवहार गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि विरामीको स्वास्थ्यको गम्भीरताको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाले उपचार वा सेवा प्रदान गर्दा प्राथमिकीकरण गर्न सक्नेछ ।

(३) कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाले कसैलाई निजको उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, पेशा, यौनिक तथा लैङ्गिक पहिचान, शारीरिक वा स्वास्थ्य अवस्था, अपाङ्गता, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै पनि कुराका आधारमा उपचार वा सेवामा भेदभाव गर्नु र गराउनु हुँदैन ।

१३. पेशागत आचरण :

स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीले सम्बन्धित परिषदहरुले निर्धारण गरे बमोजिमका पेशागत आचरणको अक्षरशः पालना गर्नु पर्नेछ ।

१४. गोपनीयता कायम राख्ने : (१) स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्दा सेवाग्राहीको स्वास्थ्य अवस्था, निदान वा निजले प्रदान गरेको उपचार वा सेवा लगायतका सूचनाहरु गोप्य राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि देहाएको अवस्थामा सूचना सार्वजनिक गर्न यस दफाले बाधा पुर्‍याएको मानिने छैन :-

(क) सूचना सार्वजनिक गर्न सेवाग्राहीले लिखित सहमति दिएमा,

(ख) अदालतको आदेश वा प्रचलित कानून बमोजिम सूचना सार्वजनिक गर्नु पर्ने भएमा,

(ग) सूचना सार्वजनिक नगर्दा त्यसबाट जनस्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्न सक्ने देखिएमा ।

(३) उपदफा (२) को खण्ड (ग) को प्रयोजनको लागि जनस्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्ने वा नपर्ने सम्बन्धमा नगरपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।

१५. डिस्चार्ज (बहिर्गमन) सारांश दिनुपर्ने :

प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा भर्ना भई उपचार गराइरहेका बिरामी वा सेवाग्राहीलाई डिस्चार्ज गर्दा त्यस्ता संस्थाले तोकिए बमोजिमको जानकारी सहितको डिस्चार्ज सारांश दिनुपर्नेछ ।

१६. स्वास्थ्य संस्थाको दायित्व : (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा, समय तालिका, लाग्ने दस्तुर तथा खर्च र उपचार गर्न लाग्ने समय समेत खुलाई सूचना प्रवाह गर्नु पर्नेछ ।

(२) सूचनाहरु प्रवाह गर्दा नागरिक बडापत्र वा अन्य बिभिन्न संचार माध्यमद्वारा जनतासम्म प्रवाह गर्नु पर्नेछ ।

(३) स्वास्थ्य सेवामा गरीव र पछाडि परेका वर्गको पहुँच स्थापित गर्ने कार्यविधि र सेवाग्राहीले सेवा नपाएको गुनाँसो व्यवस्थापन गर्ने कार्यविधि समेत उल्लेख गरी सूचना प्रवाह गर्नु पर्नेछ ।

(४) स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा कुनै पनि रोगको संक्रमण नहुने गरी तोकिएको सुरक्षात्मक मापदण्डको अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

(५) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले योग्य र सक्षम सेवाप्रदायकबाट मात्र स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

१७. स्थानीय प्रशासनलाई जानकारी गराउने : (१) दुर्घटना वा अन्य कुनै आपत्कालीन कारणले कोही स्वयंसेवीले कुनै व्यक्तिलाई उपचारको लागि कुनै स्वास्थ्य संस्थामा लगेमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो व्यक्तिलाई तत्काल आफूसँग उपलब्ध भएसम्मको उपचार सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ र त्यस्तो व्यक्तिको पहिचान हुन नसकेमा सोको जानकारी तत्काल स्थानीय प्रशासनलाई दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले प्रशासनलाई सूचना दिँदा उपचार गरिएको व्यक्ति र निजसँग सम्बन्धित उपलब्ध भएसम्मका अन्य जानकारी समेत दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम जानकारी प्राप्त भएपछि स्थानीय प्रशासनले सम्बन्धित व्यक्तिको परिवार, अभिभावक वा संरक्षकको खोजी गरी सोको जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

१८. उजुरी गर्न सक्ने : स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा उपचारको क्रममा कुनै सेवाग्राहीको स्वास्थ्यमा थप जटिलता देखा परेमा, सेवाको प्राप्ति वा उपचारको प्रक्रियाप्रति निजलाई कुनै आशंका भएमा वा लापरवाही गरिएको महसुस भएमा निजले आफ्नो उपचारमा संलग्न रहेका स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थाको विरुद्धमा तोकिए बमोजिम तोकिएको निकायमा उजुरी गर्न सक्नेछ ।

तर, असल नियतले गरेको कामबाट कुनै अनपेक्षित परिणाम निस्केमा कुनै पनि स्वास्थ्यकर्मीलाई व्यक्तिगत रुपमा जिम्मेवार बनाईने छैन ।

१९. शर्त बन्देज लगाउन सक्ने : स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख वा अधिकार प्राप्त अधिकारीले प्रचलित कानून बमोजिम स्वास्थ्य सेवा प्रदायकको स्वास्थ्य स्थितिको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवामा निश्चित शर्त बन्देज लगाउन सक्नेछ ।

२०. आवश्यक उपाय अवलम्बन गर्ने : प्रचलित कानूनको अधीनमा रही प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले कर्मचारीको सुरक्षा र रोगको संक्रमण रोक्नेतर्फ आवश्यक स्वास्थ्य मापदण्डको अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ३

स्वास्थ्य प्रणाली र सेवा व्यवस्थापन सम्बन्धि

२१. स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन र नियमन : (१) नगरपालिका अन्तर्गत रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको संरचना र सो संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा सम्बन्धि व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्था तथा सेवा सम्बन्धि न्यूनतम मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको मापदण्डको अधीनमा रही प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरुले सेवा प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(४) संघीय सरकारको जनस्वास्थ्य सेवा ऐन २०७५ प्रारम्भ हुनुपूर्व स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरुले नगरपालिकाले तोकेको समयावधिभित्र उपदफा (२) बमोजिम तोकिएको मापदण्ड पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(५) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवाप्रवाह गर्नका लागि निजी वा अन्य संघ संस्थाहरुसँग समेत आवश्यक साझेदारी गर्न सक्नेछ ।

(६) निजी तथा अन्य संघ संस्था वा सहकारी वा गैरनाफामूलक वा सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाको मापदण्ड, ईजाजत तथा नियमनको व्यवस्था प्रचलित कानूनमा उल्लेख भए बमोजिम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम निर्धारण भएको मापदण्ड बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्नुपूर्व अनिवार्य रुपमा नगरपालिकाबाट ईजाजतपत्र लिएको हुनु पर्नेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई ईजाजत दिने, नवीकरण गर्ने तथा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा नियमन गर्ने सम्बन्धि व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(९) नगरपालिका क्षेत्रभित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योग, प्राणायाम्, ध्यान लगाएतका रोकथाममूलक र वैकल्पिक चिकित्सा सेवाको प्रबर्द्धनका लागि समुदाय वा ट्रष्टहरुसँगको साझेदारीमा वा नगरपालिका आफैंले कम्तीमा एउटा आर्युवेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

२२. स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धि मापदण्ड र पूर्वाधार : (१) नगरपालिकाले सञ्चालन गर्ने अस्पतालको मापदण्ड देहाए बमोजिम हुनेछ :-

(क) **अस्पताल :** (१) तोकिएको मापदण्डमा आधारित रही नगरपालिका आफैंले अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
(२) संघीय सरकार वा विदेशी दाता वा दातृ निकायबाट निर्माण भई नगरपालिकालाई हस्तान्तरण गरिएको अस्पताल सञ्चालन गर्न नगरपालिकाले छुट्टै अस्पताल सञ्चालन नियमावली वा गठन आदेश तर्जूमा गरी लागू गर्न सक्नेछ ।

(ख) बेग्लाबेग्लै प्रकृति र छुट्टै शर्तसहित नगरपालिकाले कुनै स्वास्थ्य संस्था प्राप्त गरेको भए वा भविष्यमा प्राप्त गरेमा त्यस्ता विशेष प्रकृतिका स्वास्थ्य संस्थाहरु दाताको शर्त समेटिएको छुट्टै नियमावली वा सञ्चालन कार्यविधिबाट सञ्चालन गरिनेछ ।
(ग) उपदफा (१) को प्रकरण (क) अनुरुप जारी गरिएको नियमावली, गठन आदेश वा सञ्चालन कार्यविधिलाई यसै ऐनको अभिन्न अंग मानिनेछ ।

(घ) उपदफा (१) को प्रकरण (ग) अनुरुप यस ऐनको अभिन्न अंग मानिएका नियमावली, गठन आदेश वा सञ्चालन कार्यविधिमा आवश्यक संशोधन गर्ने अधिकार नगर कार्यपालिकामा रहनेछ ।

(२) नगरपालिकाले सञ्चालन गर्ने स्वास्थ्य संस्थाको मापदण्ड देहाए बमोजिम हुनेछ :-
शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक : नगरपालिकाले आवश्यकता र औचित्यका आधारमा देहाएका पूर्वाधार पूरा गरी शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(क) **जनशक्ति :** नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(ख) **भवन तथा कोठा :** प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष, पूर्व तथा उत्तर प्रसूति कक्ष, औंजार एवं सामाग्री निर्मलीकरण कक्ष जस्ता सुविधा सहितको भवन ।

(ग) **उपकरण :** प्राथमिक उपचारका तोकिए बमोजिमका आधारभूत उपकरणहरु ।

(३) निजी क्षेत्रले अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्ने ।

(क) नगरपालिका क्षेत्रभित्र निजी क्षेत्र तथा ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाद्वारा अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको मापदण्डको अधीनमा रही न्यूनत्तम २५ शैया वा सो भन्दा माथिको अस्पताल सञ्चालनको अनुमति नगरपालिकाले दिन सक्नेछ ।

(ख) खण्ड (क) बमोजिम अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहने निकायले अनुमतिका लागि तोकिएको ढाँचामा नगरपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(ग) ऐनको दफा ३९ को उपदफा (७) अनुरुप गठित समितिले प्राप्त निवेदन उपर छलफल तथा आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेको देखिएमा अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सक्ने गरी आशयपत्र प्रदान गर्न नगरकार्यपालिकालाई सिफारिश गर्नेछ ।

(घ) उपदफा (३) को खण्ड (ग) बमोजिम प्राप्त भएको सिफारिशको आधारमा नगरकार्यपालिकाले ३० दिनभित्र यस्तो अस्पताल संचालनको स्वीकृति दिन आशयपत्र प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(ङ) खण्ड (घ) बमोजिम आशयपत्र प्राप्त गरेका संस्थाले तोकिएको समयसीमा भित्र यस ऐनले निर्दिष्ट गरेका पूर्वाधार तयार गरी स्वीकृतिका लागि नगरकार्यपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(च) खण्ड (ङ) बमोजिमको निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ र अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेको ठहर भएमा नगरपालिकाले अस्पताल संचालनको स्थायी अनूमति प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(४) **अस्पताल सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने मापदण्डः** नगरपालिकाको स्वीकृतिमा सञ्चालन हुने न्यूनतम २५ शैयाको अस्पतालहरुले देहाए अनुसारको मापदण्ड पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(क) जनशक्तिः कम्तीमा ४ जना विशेषज्ञ चिकित्सक (एम.डि. वा सो सरह) एम.बि.बि.एस. डाक्टर, कम्तीमा ४ जना स्टाफ नर्स, कम्तीमा एक जना ल्याव टेक्नोलोजिष्ट र आवश्यक मात्रामा अन्य सहायक र सहयोगी स्वास्थ्यकर्मीहरु ।

(ख) भवन तथा कोठाः दर्ता चलानी, बहिरंग सेवा, इमर्जेन्सी कक्ष, प्रयोगशाला, भर्ना भएका विरामी राख्ने वार्ड, क्याबिन, नर्सिङ कक्ष, प्रशासन कक्ष, पर्याप्त पार्किङ स्थल आदि समेतको भौतिक सुविधा ।

(ग) उपकरण र पूर्वाधारः सडक नेटवर्कले जोडिएको, एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता, बिरामी राख्ने बेड र लाईफ सपोर्ट सिष्टम, २४ घण्टा विद्युत र खानेपानी सेवा भएको, अक्सिजनको व्यवस्था, चिकित्साजन्य फोहर व्यवस्थापनको उचित प्रणाली भएको ।

(घ) नगरपालिकाले तोकेका अन्य आवश्यक शर्त र प्रावधानहरु ।

(५) **पोलिक्लिनिक संचालनको अनुमति :**

(क) नगर क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले पोलिक्लिनिक सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको मापदण्ड पूरा गरी नगरपालिकाबाट स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

(ख) यस्तो स्वीकृति लिन चाहने व्यक्ति वा संस्थाले पोलिक्लिनिकमा बिरामी जाँच्ने डाक्टरको योग्यता र अनुभवको विवरण, सञ्चालकको विवरण, सञ्चालन हुने स्थान र उपलब्ध हुने सेवाको सम्पूर्ण विवरण खोली नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(ग) खण्ड (ख) अनुरुप निवेदन परेपछि नगरपालिकाले आवश्यक अनुगमन र जाँचबुझ गरी सञ्चालनको अनुमति दिन सक्नेछ ।

(६) **प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालनको अनुमतिः** कुनै व्यक्ति वा संस्थाले नगरपालिकाको क्षेत्रभित्र प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन गर्न चाहेमा देहाए बमोजिमको विवरण सहित नगरपालिकाबाट स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

(क) संचालकको व्यक्तिगत विवरण

(ख) प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन गर्ने स्थान प्रमाणित भएको कागजात ।

(ग) आवश्यक न्यूनतम शैक्षिक योग्यता हासिल गरि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थावाट प्रयोगशाला विज्ञान विषयमा कम्तिमा तीन बर्षको अध्ययन पुरा गरि सम्वन्धित काउन्सीलमा दर्ता भएका ।

(घ) ल्याबमा उपलब्ध हुने परीक्षणको प्रकार ।

(ङ) ल्याबमा प्रयोग हुने न्यूनतम उपकरणहरुको विवरण ।

(७) फार्मेसी, निजी मेडिकल वा उपचार केन्द्र सञ्चालनको अनुमति :

(क) नगरपालिका क्षेत्रभित्र कसैले फार्मेसी, निजी मेडिकल पसल वा आयुर्वेदिक उपचार केन्द्र वा यस्तै प्रकृतिका सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा नगरपालिकाबाट अनुमति लिनु पर्नेछ ।

(ख) आधारभूत फार्मेसी शिक्षा प्राप्त व्यक्ति सञ्चालक रहने गरी फार्मेसी वा निजी मेडिकल पसल वा उपचार केन्द्र सञ्चालन गर्ने स्थान, बिक्री वितरण गर्ने औषधीका प्रकारहरु र प्राथमिक उपचार सेवाको विवरण आवेदनका साथ खुलाउनु पर्नेछ ।

(ग) फार्मेसी वा निजी मेडिकल पसल वा उपचार केन्द्रको मुख्य सञ्चालक र सहायक कर्मचारीहरुको विवरणहरु शैक्षिक प्रमाणपत्र, नागरिकता र हालको

बसोबास ठेगाना प्रमाणित भएको कागजात र वडा कार्यालयको सिफारिस साथ नगरपालिकामा आवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

(घ) प्राप्त विवरण सहितको आवेदनको व्यहोरामा नगरपालिका सन्तुष्ट भएमा उपदफा ६ र ७ बमोजिमका संस्थालाई संचालनको अनुमति दिन सक्नेछ ।

(८) उपदफा (१) देखि (७) सम्म जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कुनै पनि अस्पताल, पोलिक्लिनिक, फार्मेसी, निजी मेडिकल पसल, उपचार केन्द्र र प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धि मापदण्डहरु मध्यपुर थिमि न. पा. वा प्रदेश सरकारले तोके भन्दा कम हुनु हुनेछैन ।

(९) **मापदण्ड पूरा नगरेमा सजायँ हुने :**

(क) स्वास्थ्य संस्था, प्रयोगशाला, फार्मेसी, निजी मेडिकल पसल वा उपचार केन्द्र जस्ता स्वास्थ्य सेवा दिने संस्था संचालनको स्वीकृति लिंदा तोकिएको मापदण्ड पूरा नभएको तर झुक्याएर विवरण दिएको वा अस्थायी रुपमा मापदण्ड पूरा गरेको पाईएमा समितिले अनुगमन गरी सचेत गराउने, प्रचलित कानून अनुसार जरिवाना तिराउने वा स्वीकृति खारेजीको लागि नगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(ख) प्रयोगशालामा तालिम प्राप्त ल्याव टेक्निसियन बाहेकका व्यक्ति रगत, दिशा-पिसाव, खकार, वीर्य, स्वाब लगायतको परीक्षणमा संलग्न भएको पाईएमा प्रचलित कानून अनुसार कारवाही गर्न गराउन, जरिवाना तिराउन, त्यस्तो प्रयोगशाला बन्द गराउने र सञ्चालकलाई कालोसूचीमा राखी आम जनतालाई सो व्यहोराको जानकारी दिने काम नगरपालिकाले गर्नेछ ।

(ग) फार्मेसी वा निजी औषधि पसलको हकमा दर्तावाला सञ्चालक र तालिम प्राप्त सहयोगी बाहेक अरुले औषधी बेचेको पाइएमा सचेत गराउने, जरिवाना तिराउने देखि अनुमति खारेज सम्म गर्न सकिने छ।

(घ) यो ऐन लागू भएपछि दिइएको समय सीमा भित्र तोकिए बमोजिमको मापदण्ड पूरा नगर्ने र तोकिए बमोजिमको इजाजतपत्र नलिई सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको ईजाजत पत्र स्वत: खारेज भएको मानिने छ ।

(१०) सहुलियत र छुटको व्यवस्था गर्नुपर्नेः निजी लगानी र ट्रष्ट मार्फत सञ्चालनमा आएका स्वास्थ्य संस्थाहरुले स्वास्थ्य परीक्षणका क्रममा लाग्ने शूल्कको निश्चित प्रतिशत रकम नगरपालिकाको सिफारिसमा सेवाग्राहीहरुका लागि छुट वा मिनाहा दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ४

स्वास्थ्यकर्मी सम्बन्धि व्यवस्था :

२३. स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्थापन :

नगरपालिका भित्रका सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाहरु मार्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि देहाए बमोजिमका स्वास्थ्यकर्मीहरु रहने छन् :

(१) स्थायी : स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरु,

(२) करार : स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा नगरपालिका मार्फत करार सेवामा भर्ना गरिएका स्वास्थ्यकर्मीहरु,

(३) अभ्यासकर्ता : स्थानीय स्तरमा खुलेका स्वास्थ्य अध्ययन संस्थानमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरु एवं नगरपालिकाको आंशिक वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा अन्यत्र गई स्वास्थ्य शिक्षा अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरुलाई अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मीको रुपमा नगरपालिकाले भर्ना गर्न सक्नेछ । यस्ता अभ्यासकर्तालाई बढीमा १ वर्षको लागि भर्ना गर्न सकिने छ ।

२६. **स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा :** नगरपालिका मातहत कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरुले तोकिए बमोजिमको सुविधा प्राप्त गर्नेछन्–

२७. **स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी निर्धारण :** स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी नगरकार्यपालिकाले निर्धारण गर्नेछ ।

परिच्छेद - ५

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धि व्यवस्था :

२८. **औषधी, स्वास्थ्य उपकरण एवं सामाग्रीहरुको खरिद सम्बन्धि व्यवस्था :**

(१) वार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने:

(क) आफ्नो क्षेत्रभित्र वार्षिक रुपमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको अनुमान र खरिद गर्न वार्षिक खरिद योजना बनाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

(ख) वार्षिक खरिद योजना स्वास्थ्य शाखाले तयार गर्नेछ ।

(ग) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिदका लागि नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले प्रक्रिया अघि बढाउनेछ ।

(२) औषधी, स्वास्थ्य उपकरण र सामाग्रीको भण्डारण :

(क) खरिद गरिएका औषधी, स्वास्थ्य उपकरण र सामाग्रीको सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाको सिफारिसमा नगरपालिकाको निर्देशन वा औषधी, स्वास्थ्य उपकरण तथा सामाग्री भण्डारण निर्देशिका अनुसार गरिने छ ।

(ख) नगरपालिकाले खरिद गरेको उपकरण, औषधी र सामाग्रीको कुल परिमाण र मूल्य सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

(ग) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाबाट प्राप्त गरेको औषधी, उपकरण र सामाग्रीको आम्दानी र खर्चको विस्तृत विवरण तोकिएको ढाँचामा राखी सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको निर्णय मार्फत् तोकिएकै समयावधिमा नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखामा बुझाउनु पर्नेछ ।

(घ) नगरपालिकाले आफू अन्तर्गतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा औषधी, उपकरण तथा सामाग्री भण्डारणको लागि भण्डार कक्षको उचित व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(ङ) महामारी एवं विपद् व्यवस्थापनका लागि तीन महिना सम्म पुग्ने गरी वैकल्पिक मौज्दात कायम गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) औषधीको वितरण व्यवस्था :

(क) नगरपालिका अन्तर्गतका सम्पूर्ण सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अन्तर्गत आवश्यक पर्ने औषधी तथा औषधी जन्य सामाग्रीहरु नागरिकलाई निःशूल्क वितरण गरिनेछ ।

(ख) नगरपालिकामा खपत हुने अन्य औषधीको मूल्य संघीय सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(घ) औषधी बिक्रीकर्ताले पनि ग्राहकलाई आफूले बिक्री गरेको औषधीको अनिवार्य रुपमा बिल उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(ङ) औषधी सम्बन्धि अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

२९. स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम् मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने : नगरपालिकाले स्थानीयस्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन (नगरस्तरीय निजी मेडिकल) र स्वास्थ्य सेवाहरुको न्यूनतम् मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ । समिति मार्फत निर्धारित गुणस्तर र मूल्य भए नभएको अनुगमन गरी सो अनुरुप कार्य गराउन निर्देशन दिने अधिकार नगरपालिकालाई हुनेछ ।

परिच्छेद - ६

जनस्वास्थ्यको संरक्षण, संबर्द्धन र वातावरणीय व्यवस्था :

३०. रोग तथा रोगीहरुको अभिलेख राख्नु पर्ने :

(१) स्थानीयस्तरमा कुनै नागरिकलाई सरुवा रोग लागेको थाहा पाईएमा थाहा पाउनेले २४ घण्टाभित्र सो को जानकारी नजिकको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य सचेतकलाई टिपोट गराउनु पर्नेछ ।

(२) टिपोट गराईएका रोगीहरुको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरुले मासिक रुपमा वडा समिति र नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनु पर्नेछ ।

३१. महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्न अभियान सञ्चालन गर्नु पर्नेः

(१) स्थानीय स्तरमा कुनै रोगको महामारी फैलिएमा मध्यपुर थिमि नगरपालिकाले सोको प्रभाव क्षेत्र निर्क्यौल गरी विद्यालयहरु बन्द गर्न, अस्थायी रुपमा बस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई त्यस क्षेत्रको भ्रमणमा प्रतिबन्ध समेत लगाउन सक्नेछ ।

(२) दफा ३३ को उपदफा (१) को परिस्थितिमा महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक सतर्कता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघिय सरकारमा अनुरोध गरी प्रभावकारी रुपमा परिचालन गरी व्यवस्थापन गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) यस्तो आपत्कालीन अवस्थामा तत्कालै स्वास्थ्य सेवा पुर्‍याउन तोकिए बमोजिमको द्रुत प्रतिकार्य टोलीको निर्माण मध्यपुर थिमि नगरपालिकाको कार्यपालिकाले तुरुन्तै गर्नु पर्नेछ ।

(४) महामारी तथा विपद व्यवस्थापनका लागि मध्यपुर थिमि नगरपालिकाले विपद जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद प्रतिकार्य एवं पूर्व तयारी योजना बनाई लागू गर्नु पर्नेछ ।

३२. सर-सफाई तथा स्वास्थ्यजन्य फोहोर मैला व्यवस्थापन :

(१) स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला संकलन, पुनः प्रयोग, प्रशोधन, विसर्जन र नियमनका लागि नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड लागू हुनेछ ।

(२) तोकिएको मापदण्ड बमोजिम जोखिमरहित र जोखिमयूक्त फोहरहरुलाई अलग अलग छुट्याई त्यसको उचित व्यवस्थापन गर्नु प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो परिसरमा सेवाग्राहीका लागि स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

३३.जनस्वास्थ्यको संरक्षण र संबर्द्धनः

(१) नगर क्षेत्रभित्र खाद्यान्न, मासु, पानी, दूध, तरकारी लगायतका उपभोग्य वस्तुको उत्पादन, भण्डारण तथा बिक्री वितरणलाई स्वच्छ बनाउने सम्बन्धमा मध्यपुर थिमि नगरपालिका र प्रदेश सरकारले तोकेको र प्रचलित कानूनलाई आधार मानी नगरपालिकाले कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नु पर्नेछ ।

(२) नगरपालिका क्षेत्रभित्र ध्वनि, वायू तथा जल प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न नगरपालिकाले र प्रदेश सरकारले तोकको कानून र मापदण्ड अनुसार कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नेछ ।

(३) वातावरणीय प्रदूषण तथा फोहोरमैलाबाट पर्ने प्रतिकूल प्रभाव नियन्त्रणका लागि मध्यपुर थिमि नगरपालिका र प्रदेश सरकारको मापदण्डलाई नै कडाईका साथ लागू गरिनेछ ।

३४. सूर्ती, मदिरा तथा सूर्तीजन्य पदार्थको नियमन

(१) सूर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरणको लागि नगरपालिकाबाट छुट्टै अनुमति लिनु पर्नेछ ।

(२) खाद्य पदार्थ बिक्री गर्ने पसलबाट सूर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न पाइने छैन ।

(३) सूर्ती, मदिरा र लागुपदार्थजन्य वस्तुको बिक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरु तोक्न सक्नेछ । विद्यालय, सरकारी कार्यालय, हाटबजार जस्ता क्षेत्रहरुको निश्चित दूरी तोकी धुम्रपान र मदिरापानलाई निषेध गर्न सकिनेछ ।

(४) खाद्य पदार्थसँगै सूर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा स्थानीय प्रशासनको सहयोगमा नगरपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ ।

(५) मदिरा, चुरोट, सूर्ती तथा सूर्तीजन्य पदार्थ लगायतका मानव स्वास्थ्यलाई प्रतिकूल असर गर्ने कुनै पनि विज्ञापन सामाग्रीको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाइने छैन ।

(६) शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यलाई असर गर्ने कुनै सामाग्री तथा सेवातर्फ आकर्षित गर्ने गरी गलत वा भ्रामक सूचना राखी विज्ञापनको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाइने छैन ।

(७) उपदफा (५) र (६) को प्रावधान विपरीत हुने गरी कुनै कार्य गरेको देखिएमा नगरपालिकाले पटकैपिच्छे रु. २५,००० (पच्चीस हजार) सम्म जरिवाना गरी थप कारवाहीका लागि स्थानीय प्रशासनमा लेखी पठाउनेछ ।

परिच्छेद - ७

स्वास्थ्य, वित्त र सामाजिक सुरक्षा :

३५. स्वास्थ्य सेवाका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापनः

(१) यस ऐनमा उल्लेखित आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवामा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्नेछ ।

(२) आपतकालीन स्वास्थ संकट अवस्थाको लागि नगरपालिकाले आकस्मिक स्वास्थ्य उपचार कोष स्थापना गर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम स्थापना हुने **"आकस्मिक स्वास्थ्य उपचार कोष"** मा देहाए बमोजिमका रकमहरु रहने छन् :

(क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम ।

(ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम ।

(ग) गैरसरकारी, निजी संघसंस्था तथा व्यक्तिगत दाताबाट प्राप्त रकम ।

(घ) दातृ निकायबाट प्राप्त रकम ।

(ङ) मध्यपुर थिमि नगरपालिकाबाट कोषका लागि विनियोजित रकम ।

(४) उपदफा (२) बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा कोषको सञ्चालन, व्यवस्थापन, विधि, पद्धति र आन्तरिक तथा वाह्य लेखापरीक्षणको प्रक्रिया नगरपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(५) मध्यपुर थिमि नगरपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा उपलब्ध रकम वा श्रोतको परिचालन प्रचलित कानूनको अधीनमा रही व्यवस्थापन समितिको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।

३६.सामाजिक सुरक्षा :

(१) नेपाल सरकारद्वारा कार्यान्वयनमा ल्याइएको स्वास्थ्य बीमा सम्बन्धि कार्यक्रममा नगरपालिकाका सबै नागरिकलाई आबद्ध गराइनेछ ।

तर, आर्थिक अभावका कारण बीमा कार्यक्रममा आबद्ध हुन नसक्ने अति विपन्न तथा पछाडि परेका वर्गलाई मध्यपुर थिमि नगरपालिकाले र प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा निःशूल्क बीमा गराउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(२) नगरपालिकाभित्र रहेका लक्ष्यित वर्ग, महिला, बालबालिका, असहाय, अति विपन्न तथा अन्य लक्ष्यित समूहलाई क्रमशः विशेष सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउँदै जानु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

परिच्छेद - ८

स्वास्थ्य सेवाप्रवाहमा सुशासन

३७.स्वास्थ्य सेवामा सुशासन : (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र सरकारद्वारा प्रवाह गरिने सबै प्रकारका स्वास्थ्य सेवामा सुशासन कायम गरी जनतालाई गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा एक स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार नगरपालिकाले तोकिदिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) नगरपालिका अन्तर्गतका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरुले आफूले वर्षभरि प्रदान गरेका स्वास्थ्य सेवाको सामाजिक लेखा परीक्षण गराउनु पर्नेछ ।

(४) नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीको कार्यक्षेत्रमा हुने अभद्र व्यवहार रोक्न र सुरक्षा प्रदान गर्न आवश्यक प्रबन्ध गर्नु पर्नेछ ।

(५) स्वास्थ्य सुशासन, स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन एवं अनुगमनका लागि नगरपालिकामा देहाय अनुरुपको एक नगरपालिकास्तरीय **"स्वास्थ्य व्यवस्थापन तथा अनुगमन समिति"** रहनेछ ।

(क)	नगरपालिकाको प्रमुख	अध्यक्ष
(ख)	नगरपालिकाको उपप्रमुख	सदस्य
(ग)	नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
(घ)	कानून तथा प्रशासन महाशाखा प्रमुख	सदस्य
(ङ)	स्वास्थ्य हेर्ने विषयगत समिति संयोजक	सदस्य
(च)	स्वास्थ्य तथा सरसफाइ क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका विज्ञहरुमध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको २ जना	सदस्य
(छ)	स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरु मध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना	सदस्य
(ज)	नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य संस्था प्रमुखहरु मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना	सदस्य
(झ)	नगर क्षेत्रभित्र कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी मध्येबाट कार्यपालिकाले मनोनीत गरेको १ जना	सदस्य
(ट)	नगर क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य सम्बन्धी गैरसरकारी संस्थाहरु मध्येबाट कार्यपालिकाले मनोनीत गरेको सँस्थाको प्रमुख वा प्रतिनिधि १ जना	सदस्य
(ठ)	दलित, जनजाति, सीमान्तीकृत र अल्प संख्यक मध्ये कार्यपालिकाले मनोनीत गरेको १ जना	सदस्य
(ट)	नगरपालिकाका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

(६) उपदफा (५) बमोजिम गठन गरिएको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाए बमोजिम हुनेछ :-

(क) तथ्यमा आधारित रही आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्रका लागि स्वास्थ्य योजना तयार गर्ने ।

(ख) नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संस्थाहरुको सञ्चालनका लागि दिइने अनुमति, स्वीकृति र आशयपत्र सम्बन्धि काममा नगरपालिकालाई आवश्यक राय, सल्लाह, सुझाव र परामर्श प्रदान गर्ने ।

(ग) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने । तिनीहरुलाई जागरुक र सजग बनाउने कार्य गर्ने ।

(घ) स्वास्थ्य संस्थाहरुको लागि आवश्यक साधनस्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने, गराउने ।

(ङ) स्वास्थ्य संस्थाहरुको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने, गराउने ।

(च) स्वास्थ्य विशेषज्ञहरु र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरुको सूची अद्यावधिक गरी प्रकाशन गर्ने ।

(छ) स्वास्थ्य सेवाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेका समुदायको पहिचान गरी सबैका लागि स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित हुने प्रबन्ध मिलाउने ।

(ज) नगरकार्यपालिकालाई स्वास्थ्य तथा सरसफाइ क्षेत्रमा आवश्यक सुझाव र सल्लाह दिने ।

(झ) स्वास्थ्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथ्यांकहरुको संकलन र प्रशोधन गरी अद्यावधिक गर्ने, गराउने ।

(७) नगरस्तरीय तथा मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट दिईने स्वास्थ्य सेवाहरुमा नेपाल सरकारले तोकेका मापदण्ड अनुसारको गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि देहाए अनुसारको एक नगरपालिकास्तरीय गुणस्तर सुधार तथा सुनिश्चितता समिति रहनेछ ।

(क)	नगरपालिकाको उपप्रमुख	अध्यक्ष
(ख)	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
(ग)	विषयगत समितिको संयोजक	सदस्य
(घ)	गुणस्तर सुधार सम्बन्धी कार्य गर्ने संघ संस्थाहरु मध्येबाट नगरपालिकाको प्रमुखले तोकेको प्रतिनिधि १ जना	सदस्य
(ङ)	नगरपालिकाभित्रको अस्पतालबाट चिकित्सक १, नर्सिङ १	सदस्य
(च)	उपभोक्ता मञ्चहरुबाट नगरप्रमुखले तोकेको १ जना प्रतिनिधि	सदस्य
(छ)	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	सदस्य-सचिव

(८) उपदफा (७) अनुरुप गठित समितिको काम तथा कर्तव्य तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद - ९

३८. स्वास्थ्य अनुसन्धान, सूचना व्यवस्थापन, अनुगमन र मूल्याङ्कन :

(१) स्वास्थ्य अनुसन्धान :

(क) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित बिषयमा अध्ययन, अनुसन्धान र खोज गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

(ख) नगरपालिकाले नगरभित्र उपलब्ध औषधी जन्य जडिबुटीको अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको संरक्षण, विकास र उपभोग गर्न बहूपक्षीय सहकार्य (स्थानीय तह, निजीक्षेत्र तथा अन्य क्षेत्रसँग) गर्न छुट्टै मापदण्ड बनाउन सक्नेछ ।

(ग) नागरिकको शारीरिक, मानसिक, वातावरणीय र आध्यात्मिक स्वास्थ्य अवस्थाको उत्थान गर्न, रोग प्रतिरोधी क्षमताको विकास गर्न र आत्मिक शान्ति प्रबर्द्धन गर्न नगरपालिकाले यो ऐनमा विस्तृत रुपमा उल्लेख नभएका कुराहरुलाई समेत समेटेर आवश्यकता अनुसार एकीकृत रुपमा वा अलग अलग रुपमा सिद्धान्त, निती, कार्यक्रम, विधि, स्थल, प्रक्रिया र पद्धतिको तर्जुमा, घोषणा र कार्यान्वयन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

(२) सूचना व्यवस्थापन :

(क) स्वास्थ्य सेवाको सूचना व्यवस्थापन र आपूर्ति व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी यसैका आधारमा प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य क्षेत्रको एकीकृत वार्षिक रिपोर्ट तयार गर्नु पर्नेछ ।

(ख) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा लिएका हरेक सेवाग्राहीको तोकिए बमोजिमको अभिलेख राख्ने र सो अनुसारको प्रतिवेदन तोकिएको निकाय समक्ष पेश गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था र नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखाको दायित्व हुनेछ ।

(३) अनुगमन र मूल्याङ्कन :

(क) नगरपालिकाको मातहतमा रहेका सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरु तथा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न नगरपालिकाले स्वीकृति प्रदान गरेका निजी तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुले तोकिएको मापदण्ड अनुसार स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरे नगरेको र सञ्चालनका शर्त पूरा गरे नगरेको सम्बन्धमा नगरपालिका आफैंले वा अन्य निकाय मार्फत निरन्तर तिनीहरुको कामको नियमन, निरीक्षण अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछ ।

(ख) स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट नगरपालिकामा प्रतिवेदन गरिएका सेवाग्राहीको तथ्याङ्क र आपूर्ति व्यवस्थापन सूचना सम्बन्धि प्रतिवेदनलाई नगरपालिका स्तरीय स्वास्थ्य सुशासन एवं गुणस्तर सुनिश्चितता तथा अनुगमन समिति मार्फत नियमित परीक्षण गरिनेछ ।

(ग) अनुगमन, मूल्यांकन र गुणस्तर परीक्षण गर्दा नेपाल सरकार स्वास्थ्य मन्त्रालयबाट स्वीकृत गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि सूचकहरुको आधारमा सेवा प्रवाहको अवस्थाको अनुगमन गरिनेछ ।

परिच्छेद - १०

विविध

३९. प्राईभेट मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिश लिनु पर्ने : (१) मध्यपुर थिमि नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै निजी क्षेत्रले राष्ट्रिय वा प्रादेशिक मापदण्ड अनुरुपका मेडिकल कलेज, स्वास्थ्य विज्ञान अध्ययन संस्थान, अस्पताल वा निदान केन्द्रजस्ता ठूला स्वास्थ्य संस्थान स्थापनाका गर्नका लागि सम्बन्धित नगरपालिकाबाट सिफारिश लिएको हुनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिँदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरुको न्यूनीकरणका लागि आवश्यक कार्यक्रम र बजेट समेत प्रस्ताव गरिएको हुनु पर्नेछ ।

(३) सिफारिशपत्र लिँदा नगरपालिकाको नियमानुसार दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

४०. **राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानलाई सघाउ पुऱ्याउनु पर्ने :** संघ वा प्रदेशबाट जारी गरिएका राष्ट्रिय वा प्रादेशिक अभियानहरुलाई सफल बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

४१. **थप कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने** : नगरपालिकाले आवश्यक देखेमा यो ऐनको भावना विपरीत नहुने गरी थप सेवा, सुविधा, विशेष प्याकेज, कुनै विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवा वा अभियान, रक्तसेवा, घनीभूत शहरी स्वास्थ्य सेवा वा अन्य कार्यक्रमहरु समेत सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

४२. **नगरपालिकाको अधिकार हुने:** यो ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आवश्यक पर्ने निती, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड जस्ता कानूनी आधार तयार गरी लागू गर्ने अधिकार नगरपालिकामा अन्तर्निहित रहनेछ ।

४३. **नगरपालिकाको कर्तव्य हुने:** यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरो लेखिएको भएता पनि महामारी वा संक्रामक रोगको प्रकोपलाई फैलन नदिई नागरिकको स्वास्थ्य सुरक्षा गर्न आवश्यक पर्ने क्वारेण्टाइन स्थल, आइसोलेसन केन्द्र वा अलग बसोबासको व्यवस्था मिलाई त्यस्ता केन्द्रहरुको सञ्चालन गर्ने कर्तव्य नगरपालिकाको हुनेछ ।

४४. **बाधा अडकाउ फुकाउने:** यो ऐन कार्यान्वयनको सिलसिलामा कुनै बाधा अडकाउ परेमा सो फुकाउने जिम्मेवारी नगरपालिकाको हुनेछ ।

४५. **ऐनको व्याख्या:** यो ऐनको अक्षर र आशयका सम्बन्धमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भएमा त्यसको व्याख्या गर्ने अधिकार नगरपालिकालाई हुनेछ ।

४६. **बचाउ :** यो ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा पहिलेदेखि प्रचलनमा रहेका तर, अब यो ऐनको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने सबै सेवा, पदनाम र संस्थाहरुको काम यसै ऐन अनुरुप भए गरेको मानिने छ ।

आज्ञाले,
चुरामणि पन्थी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

प्रमाणीकरण मिति २०७९।४।१